

An Scéim:
An Gúm 1926-2016

Cnuasach Aistí

Máirtín Coilféir
a chuir in eagar

 AN GÚM
Baile Átha Cliath

© Foras na Gaeilge agus na húdair, 2020

Dearadh agus leagan amach: Máirtín Coilféir
Clúdach: Muiris Ó Raghallaigh

Spectrum a chlóbhuail in Éirinn

ISBN 978-1-85791-965-3

Gach ceart ar cosaint. Ní ceadmhach aon chuid den fhoilseachán seo a atáirgeadh, a chur i gcomhad athfhála, ná a tharchur ar aon mhodh ná slí, bíodh sin leictreonach, meicniúil, bunaithe ar fhótachóipeáil, ar thaifeadadh nó eile gan cead a fháil roimh ré ón bhfoilsitheoir.

Gabhaimid buíochas le Comhlacht Ionadaíoch na hEaglaise, Eaglais na hÉireann agus le David Lawrence as cead a thabhairt an íomhá den fhuinneog dhaite le Austin Molloy ar leathanach 99 a úsáid.

Foilseacháin an Ghúim a cheannach

Siopaí

An Siopa Leabhar (01) 478 3814

An Siopa Gaeilge (074) 973 0500

An Ceathrú Póilí (028) 90 322 811

Ar líne

www.litriocht.com

www.siopagaeilge.ie

www.siopaleabhar.com

www.siopa.ie

www.cic.ie

www.iesltd.ie

An Gúm, Foras na Gaeilge, 63-66 Sráid Amiens, Baile Átha Cliath 1.

Nua-Fhilí agus an Sean-Scéal Céanna

Aifric Mac Aodha

In aiste dar teideal ‘Nuafhilíocht na Gaeilge 1966-1986: Úire agus Buaine,’ tugann Eoghan Ó hAnluain cuntas ar na dánta ‘den anallód’ a bhí ar an gcúrsa tráth a raibh sé féin ar an meánscoil:

Dhúisigh na dánta seo uile i m’aigne saol tuaithe i bhfad ó shin is in imigéin, ar shiúl ó shráideanna na cathrach – aibhneacha agus sléibhte, coillte dubha daraí, caoráin agus móinéir, cur an earraigh agus baint an fhómhair, seisrigh gan scor agus branar gan cur, aontaí agus margáí, tithe tábhairne ... agus araile (1986: 7).

Tá iomaire cinn á ghearradh ag Ó hAnluain leis na línte thuas agus é á réiteach féin do phríomhchúram a léirmheasa, cuntas fuinniúil a thabhairt ar an bhfearann úr filíochta a leathnaigh roimhe a luaithe agus a bhí curaclam na scoile ar a chúl.

Faoin mbliain sin 1966, bhí iarracht éigin déanta ag an nGúm ar chúrsaí filíochta a thabhairt chun úire agus chun buaine. Bhí an díolaim *Nuafhilí* (1956) deich mbliana ar an bhfód agus foilsíodh an dá chomhleabhar, *Nuafhilí 2* (1968) agus *Nuafhilí 3* (1979), laistigh den tréimhse chéanna a spreag alt Uí Anluain.

Tá a chreidiúint sin ag dul d'fhear faoi leith. Déarfá nach raibh machaire réidh roimh Shéamus Ó Céileachair, fear eagair na *Nuafhíli*, nuair a chuir sé roimhe an chéad leabhar den tsraith a chur i gcló. Ba dhuine é, áfach, nár ghlac go humhal le diúltú, rud a léiríonn an comhfhreagras i dtaobh a shaothair féin mar fhile. In ainneoin gur éirigh leis an scríbhneoir seo níos mó ná cnuasach amháin dá chuid féin a chur amach leis an nGúm, is é fírinne an scéil go ndéanadh léitheoirí na Roinne Oideachais ionsaí fíochmhar ar a chuid iarrachtaí, idir theanga agus ábhar. Séan Mac Giollarnáth, mar shampla, bhí sé den tuairim nár chóir go bhfoilseofaí saothar ar bith leis:

Sé is dóigh liom nach bhfuil a dhóthain Gaedhilge ag an sgríbhneoir seo chun filidheacht a dhéanamh.

An file a sharuigheann rialacha na filidheachta ar mhaithe leis an bhfilidheacht bíonn sean-eolas aige ar na seanrialacha. Ach ní fiú dom a thuille a rádh mar níl rial nua nó sean ag an sgríbhneoir seo, ná ceol ná cumadóireacht.

An fiú liom é a chur i gcló? Ní fiú (Comhad N1208).

Cuireann Mac Giollarnáth sampla den saothar féin in éineacht leis an leathán miontuairisce mar thacaíocht lena thuairim ghéar:

Canann dom gach ní fé'n spéir,
 Aoibhinn glór an cheoil go léir,
 Bím-se, luibheanna, blátha is éin
 I sruth na beatha ag seol i n-aon (Comhad N1208).

Níor chuir An Seabhac fiacail ann ach oiread, mar ba dhual dó:

D'fhéadfaí a rádh go bhfuil leor-chuid gnáth-Ghaeilge ag an údar seo. Ní gan locht atá san féin ach b'fhéidir go bhféadfaí gabháil lena bhfuil aige muna mbeadh ag teastáil chun a ghnótha annso ach an saghas san ...

Níl an téagar ná an saidhbhreas ná an slacht ná an doimhneas a theastuigheann chun blas a chur ar fhilíocht i gcumas an duine seo. Gnáth-chainnt atá aige ach tá níos mó san ag teastáil chun filíochta.

Ní féidir a rádh go bhfuil na hábhair a ghlac sé chuige ioncháinte: nílid nua: nílid gan bheith rí-choitianta i dteangacha eile (Béarla go mórmhór).

Dar liomsa, níl ann ach gliogaireacht bheag ná fuil beathú duine innti ó thaobh teangan ná ábhar ná ealadhan.

Níor tumadh an t-údar seo i dTobar na Naoi mBé (Comhad N1153).

Ní raibh aon uair ann a diúltaíodh do shaothar leis, áfach, nár chuir Séamus Ó Céileachair a mhíshástacht in iúl, láithreach:

Ba mhaith liom na dearmadtaí cainnte agus gramadaighe a tugadh fé ndear in dhánta fháil uaibh. Níor mhaith liom aon tuairim faoi'n fhilíocht féin d'fháil agus coimeádaigí iad uaim led' thoil.

Gabhad buidheachas leis an Aire agus innsfead mo dhíombhadh dhó (Comhad N1153).

Nuair a sheasadh Séamus Ó Céileachair an fód, is minic a dhéanadh sé tagairt don mholadh mór a bhí ag a chuid cairde móra i gcúirt liteartha na hÉireann dó. Shamhlófá gur mhó de dhochar ná de mhaith a dhéanadh a leithéid seo thíos d'fhile ar bith a bhí ag obair i ngort na Gaeilge, an tráth sin go háirithe:

Ní raibh aon tuairim agam go raghadh léightheoirí na Roinne siar ar bhreith na n-ughdar (Ó Corcara etc.) ...

Dubhairt Francis McManus liom dá mbeidís i gcló go dtógfadh sé láithreach iad mar gurb iad an t-aon ní dá shórd iad ...

Fiú amháin bhí litir agam ó Ollamh i Sasana a chuireann suim i bhfilíocht Ghaedhilge: *I did not think you could write such poetry in the traditional method. I don't mean you, I mean anyone* (Comhad N1153).

Ní foláir ná gur theastaigh duine mar é, mar sin féin, duine gan náire agus duine nach ligfeadh a chnámh leis an madra, chun go dtabharfaí na trí bhailiúchán uaimhianacha seo ar an saol, go háirithe nuair a chuimhnítear nach raibh aon mhaolú tagtha ar amhras na mbreithiúna i dtaobh a chumais féin sa teanga:

Mholfainn go láidir don Roinn gan údarás a thubhairt do SÓC an duanaire seo chur le chéile, óir níl a sháith Gaedhilge aige leis an obair sin a

dhéanamh go críochnúil. Ní thig leis, mar shampla, cóip dhílis a dhéanamh de na dánta a bhí fá chló cheana féin (Comhad N1473/1).

Choinnigh Seámus Ó Céileachair air tríd an súiche ar fad. ‘Dubh-sclábhaíocht ab ea an obair seo,’ a deir sé i litir uaidh dar dáta 1 Iúil 1933, ‘agus admhaím go bhfuil a lán oibre air fós’ (Comhad N1473/1).

Is dóigh liom go bhfuil roinnt den chrá croí sin le léamh ar an litir a sheol Ó Céileachair chuig an nGúm ar an 10 Nollaig 1954, ina molann sé nach gcuirfí an profa deireanach chuig na scríbhneoirí ar thrí chúis: go mbíonn cuid díobh ‘mall, failitheach,’ ‘go bhfuil cuid eile díobh marbh’ (!) agus go bhfuil go leor acu ‘gan eolas ar an litriú nua.’ Bheadh an saol ‘níos réidhe agus níos suaimhní gan iad a chur chucu,’ a deir sé (Comhad N1473/1).

Tá suas le 250 leathanach in *Nuafhilí*, sampla de 35 file idir na clúdaigh, agus 137 dán ar fad san áireamh ann. A naimhde féin, ligeann siad – go pointe – nárbh aon rud beag é an chéad bhailiúchán a chur le chéile:

Maidir le táille Shéamuis Uí Chéilleachair, is fíor gur dhein sé a lán léitheorachta, agus gur dhein sé a lán machtnamh ag sgagadh na filíochta. Bhí air sgríobhadh chuig gach file agus ba thrioblóideach an obair dó sloinnte phoist is mar sin d’aimsíú (Comhad N1473/1).

Díol spéise iad na litreacha ó na filí éagsúla agus cead á dheonú acu don eagarthóir a gcuid féin a fhoilsiú. Taispeánann Eoghan Ó Tuairisc uirisle nuair a deir go mbeadh sé buíoch den eagarthóir dá ndéanfadh sé ‘ceartú ar litriú nó ar an ngramadaigh aon áit a bhfuil sí bachai ins na dánta’ agus, níos faide anonn sa chomhad céanna, áiríonn Ó Céileachair é ar dhuine de na scríbhneoirí atá breá sásta géilleadh don litriú nua. Ní theastaíonn ach ó bheirt a gcuid profaí a fheiceáil, is iad sin Micheál Mac Liammóir agus Máire Mhac an tSaoi (Comhad N1473/1). Spéisiúil arís go gcuireann an dara duine díobh rogha an Mhoinsíneoir de Brún in iúl don eagarthóir í féin. Mar seo a dheimhníonn sí an ceart sin aici:

Maidir le dánta m’úncail, tugann sé cead duit ‘Nollaig Bheag i nDún Chaoin,’ ‘Do Mháire, Shéamus agus Bharabara Mhic an tSaoi’ agus ‘Connor’ a chur i gcló. Féadfaidh An Gúm glaoh orm má táid in aon amhras maidir le ceart a bheith agam labhairt thar cheann m’úncail (Comhad N1473/1).

I gcás *Nuafhilí 1*, as na filí ar fad a roghnaíodh, níl ach duine amháin a ghuíonn gach rath ar an eagarthóir – Caoimhín Ó Conghaile (Comhad N_{1473/1}).

An chuid is mó den chomhfhreagras i gcás an chéad leabhair, baineann sé le dánta an Ríordánaigh. Feictear Seán Ó hÉigearthaigh, eagarthóir, ag troid ar a shon:

Níor mhaith linn, ar an láimh eile, diúltú glan filíocht ar bith le Seán Ó Ríordáin a ligint sa chnuasach, mar is léir gur beag ab fhiú cnuasach de Nuafhilíocht Ghaeilge gan saothar le Seán Ó Ríordáin ann. Ar deireadh, dá bhrí sin, cheadaíomar sé dhán le Seán Ó Ríordáin, cinn fhada ina measc, a chur sa chnuasach, ar tháille £15.15. Deir [Séamus Ó Céileachair] liom anois nach bhfuil An Gúm toillteanach an táille sin a íoc, ach go n-íocfadh é as a phóca féin (Comhad N_{1473/1}).

‘Blackmail’ is ea an táille céanna de réir nóta a breacadh i lár an chomhaid.

D’fhéadfadh go raibh iarracht den dúmhál sin le brath ar línte dá leithéid seo, go deimhin, ach is iad a léiríonn ról cosantach an eagarthóra: ‘Mar is eol duit is duine é Seán Ó Ríordáin a bhfuil an tsláinte go dona aige, agus a bhíonn go minic gan bheith ag tuilleamh, mar gheall ar a bhreiteacht’ (Comhad N_{1473/1}).

Maidir leis an Ríordánach féin, tá sé lasmuigh den chomhfhreagras sin ar fad. Níl ar an gcomhad faoin gclampar go léir ach litir amháin óna pheann:

A Shéamuis, a chara,

Foilsigh aon diabhal rud liomsa is maith leat agus fáilte (Comhad N_{1473/1}).

Tá dhá dhán ann a ndéantar cinsireacht orthu. Ní chuirtear ‘An Polaiticeoir’ le Niall Tóibín san áireamh ‘mar nach mian leis an Roinn é d’fhoilsiú’ agus socraíonn an t-eagarthóir féin ar ‘An Rúnaí Ceanntair’ le Tomás Tóibín a fhágáil ar lár. Tugann Ó Céileachair cúig chúis lena tharraingt siar:

Tá duine i gceist ann
Tá fhios ag an duine sin go bhfuil
Ní maith leis é
Féachann an dán go nimhneach
Níl aon dán eile dá shórt sa chnuasach agus loiteann sé *tone* an leabhair
(Comhad N_{1473/1}).

Is léir *tone* sin an dáin ar línte dá leithéid seo:

Ní sclábhaí go tréanfhear páirtí
Adeirimid ar do chúil ...
Mhalartaíos do chiall agus d'éirim
Ar thrumpa, adeirimid;

Is gur binn leat tú féin ag séideadh
Do chum glóire an Taoisigh mhóir
Is nach léir duit do shúil féin anairde
Ag feitheamh le féile uaidh (Comhad N_{1473/1}).

Rud amháin a airímid ar Ó Céileachair ná go nglacann sé foclóir Uí Chorcair chuige féin in imeacht na mblianta. Nuair a bhíonn an siar is aniar sin ann maidir le díol an chóipchirt ar dhánta Uí Ríordáin, mar shampla, deir Ó Céileachair nach mbeadh an duanaire 'representative' dá uireasa (Comhad N_{1473/1}). Samhlaím go bhfuil an focal sin á chur ina bhéal ag Ó Corcora, gur léir tionchar an Ollaimh ar a pheann. Pé ar bith faoi, ó thaobh díolacháin de, b'fhiú an tairbhe an trioblóid *Nuaífhilí*. Taobh istigh de sheacht mí, díoladh 1500 cóip den leabhar agus b'shin sular cuireadh ar aon chlár ollscoile é. Ná níorbh aon rith searraigh í:

I enclose a Printing Order No. 23049 for 1,000 copies for the above book. There has been an unexpectedly large demand for the book and the 500 copies which were bound and placed on sale as requested in this Department's communication of the 31 Deireadh Fómhair, 1961 have been sold (Comhad N_{1473/1}).

É sin in ainneoin gur dhiúltaigh an Club Leabhar do *Nuaífhilí* ar an mbonn go raibh 'cuid mhaith de chomhaltaí an Chluib tar éis a ghearán linn

go bhfuil an iomarca filíochta dá tabhairt dóibh ... *Nua-fhilíocht, Eireaball Spideoige, Gearrcaigh na hOíche'* (Comhad N1473/1). Cuireadh an cnuasach ar chúrsaí ollscoile éagsúla ina dhiaidh sin é – Coláiste na hOllscoile, Baile Átha Cliath agus Coláiste na hOllscoile, Corcaigh ina measc. Agus faoin mbliain 1962 féin, bhí éileamh air go fóill:

D'fhiafraigh an Dr de Bhaldraithe díom inniu an raibh an leabhar seo ar fáil arís go fóill. Muna raibh, dúirt sé, chaithfeadh sé stionsail a dhéanamh de chuid de na dánta agus iad a scaipeadh ar na mic léinn – rud nach gcabhródh ar ndóigh le díol an leabhair (Comhad N1473/1).

In ainneoin go raibh ceannach maith ar *Nuafhilí*, ní raibh na léirmheasanna rómholtach. Go leor de na léirmheastóirí, maíonn siad go mbaineann sé cuid mhaith ó éifeacht an chnuasaigh tosach a bheith air ag Seán Ó Tuama: 'It's no replacement for Seán Ó Tuama's *Nua-Bhéarsáíocht*,' a deir Pearse Hutchinson, mar shampla. Déanann Hutchinson ionsaí freisin ar an leatrom a dhéanann an t-eagarthóir ar fhíle ar bith nár rugadh cois Laoi é:

God forbid that I should indulge in that pettiest of Dublin blood-sports, Corkman baiting, but it does seem an odd coincidence that out of thirty-three contributors, eighteen should be from Munster, and of those eighteen, twelve from Cork. Moreover, Seamus Ó Céileachair is a teacher – as are fourteen of his versifiers.

It would be hard to believe that teachers of Munster so far excelled all other professions and provinces in the art of poetry; and a careful reading justifies that incredulity (Comhad N1473/1).

Faoin am a thagann *Nuafhilí 3* ar an bhfód ní fhágtar Hutchinson féin ar lár, a bhuí le Gabriel Rosenstock, eagarthóir cunta Uí Chéileacháir agus duine a d'imir an-tionchar go deo ar an leabhar deireanach den tsraith. Murach é, ní bheadh Michael Davitt ná Cathal Ó Searcaigh san áireamh, mar shampla, rud a thugann Ó Céileachair le fios go minic ina chuid litreacha (Comhad N1906). Is nuai (céard is nua ann?) *Nuafhilí 3* ná na leabhair a tháinig roimhe, déarfá, rud a thugann a chlúdach gléghlas sícdeileach le fios dúinn.

Maidir leis an gcéad leabhar, bhí sé i gceist go gcuirfeadh Proinsias Mac Maghnuis réamhrá leis, rud nár tharla ar deireadh. Bhí an réamhrá sin féin ábhairín patuar in áiteanna agus is fiú é a thabhairt ina iomláine anseo, idir a thús fileata agus a chlabhsúr tomhaiste:

Is fada an lá ó bhí an iomarca filí in Éirinn ná i dtír ar bith eile. Sa tSean-Aimsir bhí na filí chomh líonmhar sin go ndearna idir Ríthe agus Flaithe gearán faoi chraos agus faoi mhór-éileamh na bhfile. Bhí an scéal imithe chomh mór chun donachta gur hiarradh ar Cholm Cille réiteach a dhéanamh idir na filí agus a gcuid máistrí. Is minic mé ag smaoineadh ar an bhfaidhb a bhí le réiteach ag an naomh. I dteannta bheith ina naomh bhí Colm Cille, mar is eol dúinn, ina fháidh. Le linn dó bheith ag tabhairt breithiúnais ar an gceist a cuireadh faoi n-a bhráid ní fheadar ar samhlúodh dó go dtiocfadh an lá nach mbeadh oiread is file amháin in Éirinn le dán a cheapadh.

Tamall maith sul a rugadh sinn agus le linn dúinn bheith ag dul ar scoil níor ceapadh oiread agus líne amháin filíochta. An abha mhór filíochta a bhí ag dul thar bruach san allód ní raibh inti, sa deireadh, ach sruthánin beag caol a bhí beagnach díscithe. Dálta scríbhneoir de chuid na mean-aoise –

*Sol nostra fugit aureus
confinia;
est inde dies niveus,
nox frigida.*

Oíche gheimhreacha a bhí ann, gan aon agó, agus d'éag an fhilíocht le cruadhtan an Gheimhridh sin mar d'éag bunán Chathail Bhuí. Bhí meatha agus seargadh tar éis teacht ar chultúr agus ar litríocht na nGael agus bhí de chosúlacht air nach dócha go gcloisfí guth an fhile go ceann i bhfad – nó b'fhéidir arís go deo. Ach cloistear glór an fhile iniú agus tá uisce tagtha sa tsruthán agus gluaiseacht faoi arís. Caithfidh gur míorúilt í sin i stair litríocht na hÉireann!

Ar na filí iad féin – idir bunáin an aon-phoirt agus céirsigh na n-amhrán – atá sé de dhualgas a chruthú cé acu míorúilt dáiríre í nó sop reatha. Ní mór freisin báidh a bheith ag an bpobal leis an bhfile agus meas ar a shaothar ag lucht páipéir nuachta, ag lucht foilsithe leabhar agus ag lucht craolacháin. B'fhéidir go bhfuil daoine ann nach gcreideann fós go bhfuil gluaiseacht

faoi'n uisce i sruthán na filíochta agus, go dtí gur nochtadh an fhianaise, níor chreid mé féin go raibh a leithéid ann.

Tá cuid mhór dá bhuíochas sin ag gabháil do Shéamus Ó Céileachair agus tá cion deichniúir déanta aige ag cur an leabhar seo ar fáil do.

Craoladh cuid mhaith den ábhar atá sa gcnuasach so agus cuireadh fáilte roimh na dréachta go léir agus is críonna inmholta an bheart é oiread sin dán a chur faoi aon chlúdach amháin. Bhéarfaidh an léitheoir faoi dearagh an fion nua atá i soithigh nua go minic ach tá blas an tsean-fhíona go láidir fós air. Tá na sean-mhodhanna curtha i leataoibh le fada an lá agus tá a mhodh féin ag beagnach gach file dar cheap píosa don chnuasach so idir bhun-cheapadh agus aistriú. Sin athrú mór tagtha ar cheird na filíochta agus go dtí go gcloisfeadh glór an mháistir a mhúchfaidh na mion-ghlórtha eile ní mór dúinn cluas a thabhairt dóibh siúd a chanann a bport roimh scaipeadh do dhorchadas na hoíche. Le cúnaimh Dé is gearr uainn an lá geal (Comhad N1473/1).

Baineann, mar a bhain leis an gcéad leabhar, deacrachtaí cóipchirt agus cinsireachta le *Nuafhilí 2* agus le *Nuafhilí 3*. Chuir an tOllamh Breandán Ó Buachalla cath in aghaidh na Roinne, mar shampla, nuair a d'fhéach siad leis an véarsa deireanach de dhán leis dar teideal 'Teagasc Chormaic' a fhágáil ar lár:

Scaip-se leis, an bhréag
's cuir léi beagainín eile
's déanfar díot Aire i dTigh Laighean,
Easpag nú Ollamh Ollscoile (Comhad N1906).

Ach b'fhéidir gur leor sin mar chur síos ar a raibh ar siúl sa chúlra, ar chúla téarmaí, agus nár mhiste cúpla focal a rá faoina bhfuil idir clúdaigh na leabhar féin.

Sa bhrollach a ghabhann le *Nuafhilí 2*, maíonn Séamus Ó Céileachair gur 'daoine neamhghnácha na filí, daoine tuisceanacha, daoine machnamhacha, daoine somhothaitheacha a ngoilleann an saol mór orthu' (1968: v). Dá dtiocfadh sé i gceist go mbeadh *Nuafhilí 4* á thiomsú ag duine de mo ghlúin féin agus brollach le cur leis, ní dóigh liom go ligfeadh an náire dó ráiteas mar sin a chur i gcló – rud atá aisteach, b'fhéidir, sa mhéid is gur nós anois lenár bhformhór blag bolscaireachta a bhreacadh

nó féiníní féinmholta a chrochadh ar Facebook, Twitter agus a leithéid. Níl aon cheist air, is ait an tréimhse í seo i stair na ceirde, faoi mar a léiríonn Tracy K. Smith, file cúirte Mheiriceá, go binn:

The glib, facile, simplistic and prefabricated language by which we as consumers are constantly surrounded is a language that flatters us, that urges us to indulge ourselves, to get away from it all, to be unique by opting in, talking back, liking us on Facebook, leaving a review, sharing, retweeting, etc. It's a sell so smooth that its terms have infiltrated the language of other facets of daily life: that of education (rate your professor; did she make the material relatable and easily digestible or did you have to work to learn something?; what are the job outcomes and earning potential of your intended major?). Individual selfhood has taken on a different tenor; we 'brand' ourselves (what an awful verb, aligned as it is with the practice of burning the owner's initials into flesh), we vie for 'followers' on social media, we turn our experience into 'content' that can be assimilated and 'liked' quickly and reassuringly by others in our network. Friendship is different now, too; we have allowed conversation to be splintered and atomized by the devices we invite to interrupt and distract us. We aren't listening to what or whom we think we are. I'd go so far to say that much of the time, perhaps as an unconscious coping mechanism, we aren't listening at all. Not to other people and least of all to ourselves. We can't afford to (Smith 2018).

Tá an bhrandáil agus an bholscaireacht ag siúl le 'gairm' na filíochta riamh, is dócha. Is spéisiúil an ní é go dtabharfadh Seán Ó Tuama *Nua-Bhéarsaíocht* ar a dhuanairé clúiteach féin ach go leagfadh Séamus Ó Céileachair an bhéim ar na nuafhíle féin, ar lucht cumtha na ndánta seachas ar a dtáirge.

Ráiteas eile nach luífeadh go héasca linn, cheapfainn, an ráiteas seo as réamhrá an chéad leabhair: 'Tá an nuafhíleocht seo fite fuaite leis an gCreideamh, mar ba dhual dár litríocht le fada an lá. Cuireann an Creideamh substaint inti' (Ó Céileachair 1956: vi). Ní seasamh é sin a ghlacfadh formhór na bhfilí 'óga' atá thuas anois, braithim, agus ní móide go mbeadh filí na cléire le feiceáil chomh líonmhar céanna ina measc.

Sa bhrollach a ghabhann leis an gcéad *Nuafhilí*, cosnaíonn an tEagarthóir a rogha féin:

Cá bhfuil an té a thuigeann litríocht a linne féin go hiomlán? Is mó file agus ardchlú air anois gur beag an meas a bhí air ina lá féin, agus ar an taobh eile de bhí filí ann agus ardainm orthu ina ré féin agus gan insint scéil fúthu i láthair na huaire. Le himeacht na haimsire beidh na léirmheastóirí agus na léitheoir ag fáil amach cad iad na dánta is fearr sa duanaire seo. Ní bheadh ionadh ar an scríbhneoir seo dá mairfeadh a lán de na dánta anseo (Ó Céileachair 1956: v).

Dáiríre is deacra fós ag léitheoir an lae inniu grán Uí Chéileachair a scaradh óna lóchán. Má bhí dánta na scoile aduain ag Ó hAnluain, shamhlóinn gurb aduaine fós saothar na *Nuafhilí* luatha againne. ‘Príomh-Scim Gach Mná A Culaith’ a mhaíonn Seán Ó Cuirrín, mar shampla:

An fhaid is beo í an bhean
Mairfidh an spiagaíocht 'na súil;
Cuma óg, fásta nó sean,
I bhfeisteas dheas riamh a dúil (in Ó Céileachair 1956: 21).

Chuirfeadh sé iontas orm dá bhfáilteodh iris ar bith leis an dán sin inniu. Is cinnte, leis, nach mbeadh píosa dar tosach ‘A Dhia na Fíre is a Reachtair’ ar an gcéad rogha ag formhór na n-eagarthóirí Gaeilge ar na saolta seo. Na filí móra ar chuir Ó Céileachair saothair leo i gcló, Máire Mhac an tSaoi, Seán Ó Ríordáin, Eoghan Ó Tuairisc agus a leithéidí, tá insint scéil fúthu fós. Bhí ag an am. Filí áirithe a d’imigh as faisean, tá a n-ainm thuas arís – Liam S. Gógan agus Caoimhín Ó Conghaile go háirithe. Ach is deacair a rá, faoi mar a deirim, ar mhair nó an mairfidh go leor de na dánta a roghnaigh Ó Céileachair. Bealach amháin nó bealach eile, tá na dánta sin greamaithe i meadar anois agus díol áthais dom féin go pearsanta go bhfuil saothar le m’athair ina measc.

Ba é *An Crann Faoi Bhláth* a bhí ar chúrsa na chéad bhliana nuair a thug mé féin faoin gcéim – duanaire, dar ndóigh, ar mhair an Ghaeilge faoi scáth an Bhéarla ann. Dán amháin de chuid *Nuafhilí* a bhí ar leabhar na hArdeiste, más cruinn mo chuimhne. B’shin é ‘Jack’ le Máire Mhac an tSaoi (cé nach é ‘Jack’ a thugtar air sa leagan de atá i gcló ar Nuafhilí

ach ‘Saoire Samhraidh’). Gach uair a léimse an sliocht sin le hEoghan Ó hAnluain faoi na dánta a bhí le foghlaim ar an scoil aige, bím in éad leis na glúnta a tháinig romhainn, leis an stórchiste filíochta a bhí iontu go domhain istigh. Is cabhair, ar deireadh, gach díolaim a thiomsaítear má tá an fhilíocht nua, faoi mar a mholann Ó Céileachair, le ‘teacht ón tseanfhlíocht,’ má tá sí le bheith ‘faoi smacht ag an sean’ (1956: vi).

Tagairtí

Comhaid de chuid an Ghúim sa Chartlann Náisiúnta

- A0012. 'Dracula' (Bram Stoker / Seán Ó Cuirrín).
- A0031. 'Quo Vadis?' (Henryk Sienkiewicz / Aindrias Ó Céileachair).
- A0033. 'Coming Through the Rye / Teacht fríd an tSeagail' (Helen Mathers / Seosamh Mac Grianna).
- A0038. 'Ben Hur' (Lew Wallace / Seosamh Mac Grianna).
- A0039. 'Miracle / An Mhiorbhailt' (Clarence B. Kelland / Niall Mac Suibhe).
- A0040. 'Wild Rose of Lough Gill / Rós Fiadhain Loch Gile' (Patrick G. Smith / Tadhg Ó Séaghdha).
- A0045. 'Hugh Roach The Ribbon Man / Aodh de Róiste' (James Murphy / Dómhnall Ó Ceocháin agus Dómhnall Ó Céileachair).
- A0051. 'Pinocchio' (Pádraig Ó Buachalla).
- A0060. 'Seeteufel' (Graf Felix Von Luckner / Pádraig Ó Moghráin).
- A0062. 'The Nigger of the Narcissus / An Máirnéalach Dubh' (Joseph Conrad / Seosamh Mac Grianna).
- A0072. 'The People of the Mist / Cineadh an Cheo' (H. Rider Haggard / Aodh Mac Seaghain).
- A0074. 'The Merchant of Killogue / Ceannaidhe Cille hÓige' (Edmund Downey / Seán Ó Súilleabháin).
- A0096. 'Adventures of a Younger Son / Imtheachtaí Fhear Dheireadh Theaghlaigh' (Edward John Trelawny / Seosamh Mac Grianna).

A0106. 'Almayer's Folly / Dithchéille Almayer' (Joseph Conrad / Seosamh Mac Grianna).

A0119. 'The Talisman / An Chloch Orthá' (Walter Scott / Niall Ó Domhnaill).

A0154. 'The Key Above the Door / An Eochair ós ceann an Dorais' (Maurice Walsh / Seán Mac Maoláin).

A0231. 'The Power of the Dog / Neart na Cú-Nimhe' (Donn Byrne / Seán Mac Maoláin).

A0252. 'The Last of the Mohicans' (James Fenimore Cooper / Niall Ó Domhnaill).

A0282. 'Islanders' (Peadar O'Donnell / Seosamh Mac Grianna).

A0424. 'The Wreck of the Grosvenor / Báthadh an Ghrosvenor' (William Clark Russell / Seosamh Mac Grianna).

G0003. 'Payment to Artists (to 1932)'.

G0008. 'An Gúm Preliminary Correspondence'.

G0016. 'Pictorial Jackets: Stock Design'.

G0020. 'Sunny Stories Eagarthóireacht agus Promhthaí Vol. I'.

G0039. 'Coiste na Leabhar (Miontuairisgí 1926)'.

G0059. 'Coiste na Leabhar, Minutes 1927'.

G0068. 'An Coiste Foillsiúcháin Miontuairisgí'.

G0091. 'Léitheoirí LSS'.

G0092. 'Pictorial Jackets for Translations'.

G0138. 'Pictorial Wrappers (Artists)'.

G0198. 'Leabhra de chuid Miss Marion King'.

N0008. 'Cormac Mac Airt' (Cormac Ó Cadhlaigh).

N0032. 'An Fánaí' (Seán Óg Ó Caomhánaigh).

N0048. 'Astronár' (Piaras Béaslai).

N0074. 'Allagar na hInise' (Tomás Ó Criomhthain).

N0101. 'An Dílidhe' (Aindrias Ó Baoighill).

N0104. 'Clocha Sgáil' (Seán Ó Dálaigh).

- No125. ‘Dhá Sgéal’ (Tadhg Saor Ó Séaghdha).
- No117. ‘An Grá agus an Ghruaim’ (Seosamh Mac Grianna).
- No129. ‘An t-Oileánach’ (Tomás Ó Criomhthain).
- No147. ‘Críost Ríogh’ (Seán Ó Loingsigh).
- No175. ‘Timcheall Chinn Sléibhe’ (Seán Ó Dálaigh).
- No178. ‘Cailín na Gruaige Duinne’ (Úna Uí Dhíosca).
- No212. ‘Parlaimint na mBan’ (An Seabhac).
- No239. ‘Is Claoidhte an Galar an Grádh’ (Liam Gógan).
- No296. ‘Prunella’ (Micheál Mac Liammóir).
- No297. ‘Bun an Dá Abhann’ (Seán Ó Ciarghusa).
- No298. ‘Toil Dé’ (Éamonn Mac Giolla Iasachta).
- No299. ‘Lucht Ceoil’ (Barra Ó Claochlaigh).
- No322. ‘Faoistíní Shain Áistín’ (Seoirse Mac Tomáis).
- No348. ‘Luibhleághadóireacht’ (An Seabhac).
- No392. ‘An Druma Mór’ (Seosamh Mac Grianna).
- No400. ‘Trí Léigheachta’ (An Seabhac).
- No419. ‘Bruighean Feille (Sgéalta Gearra)’ (Niall Ó Domhnaill).
- No441. ‘Pádraic Ó Conaire agus Aistí Eile’ (Seosamh Mac Grianna).
- No511. ‘An Bhreatain Bheag’ (Seosamh Mac Grianna).
- No517. ‘Cormac na Coille’ (Piaras Béaslaí).
- No532. ‘Séamus Mac Murchaidh agus Sgéalta Eile’ (Seosamh Mac Grianna).
- No573. ‘Na Lochlannaigh’ (Seosamh Mac Grianna).
- No800. ‘Eachtraí Mhuinntir Coinín IV – Clann Choinín’ (Marion King).
- No977. ‘Gaedhealg gan Ghruaim’ (M. Déaglán).
- No982. ‘Cruiskeen Lawn’ (Brian Ó Nualláin).
- No1153. ‘Bláth an Bhaile’ (Séamus Ó Céileachair).
- No1208. ‘Cnuasacht Dánta II’ (Séamus Ó Céileachair).
- No1222. ‘An Choill Bheo’ (Eilís Uí Chuilleanáin).

N1312. 'Oscar agus an Cóiste Sé nEasóg' (Eilís Diolún).

N1358. 'Ceol na Coille' (Eilís Diolún).

N1473/1. 'Nua-fhilí (1942-52)' (Séamus Ó Céileachair).

N1478. 'Caisleán na nÉan agus Ordóigín (diúltaithe)' (Críostóir Ó Floinn).

N1567. 'Ticití' (Críostóir Ó Floinn).

N1694A. 'Cí-Cí agus Scéalta Eile' (Mrs. M. Costello agus Mrs. M. Barraclough).

N1718. 'Dáithí Lacha' (Flann Ó Riain).

N1735. 'Dáithí Lacha - Leabhar a Dó' (Flann Ó Riain).

N1906. 'Nuafhilí 3' (Séamus Ó Céileachair).

Foinsí Eile

Adams, Róisín. (2013) ‘Marion King agus an Gúm: Forbairt Litríocht Ghaeilge na nÓg i mBlianta Luatha an Ghúim’. In: Nic Lochlainn, Caoimhe agus Nic Congáil, Ríona (eag.) *Lacthanta Gréine & Oícheanta Sí: Aistí ar Litríocht agus ar Chultúr na nÓg*. Baile Átha Cliath: LeabhairCOMHAR: 95-119.

Addis, Jeremy. (1996) ‘Children’s Publishing in Ireland’. In: Coghlan, Valerie agus Keenan, Celia (eag.) *The Big Guide to Irish Children’s Books / Mórthreoraí do Leabhair Éireannacha don Óige*. Dublin: The Irish Children’s Book Trust: 14-19.

An Gúm. (2006) *Treoracha d’Aistritheoirí*. Ar fáil ag: <https://www.forasnagaeilge.ie/wp-content/uploads/2016/06/Treoracha-dAistritheoiri.pdf> [ar an 7 Deireadh Fómhair 2016 a léadh].

An Roinn Oideachais. (1926) *Tuarasgabháil ar an mBliain Scoile 1924-25 agus ar na Blianta Airgeadais agus Riaracháin 1924-25-26 / Report of the Department of Education for the School year 1924-25 and the Financial and Administrative Years 1924-25-26*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.

Ben-Ari, Nitsa. (2013) ‘An open system of systems: Itamar Even-Zohar and the polysystem theory’. In: Millán, Carmen agus Bartrina, Francesca (eag.) *The Routledge Handbook of Translation Studies*. London, New York: Routledge: 144-50.

Bielenberg, Andy. (eag.) (2002) *The Shannon Scheme and the Electrification of the Irish Free State: An Inspirational Milestone*. Dublin: Lilliput.

Booth, Arthur, Kelly, Charles agus Collins, Tom. (eag.) (1962) *Forty Years of Dublin Opinion*. Dublin: Dublin Opinion.

Brague, Rémi. (1999) *Europe, la voie romaine*. Paris: Gallimard.

Breathnach, Diarmuid agus Ní Mhurchú, Máire. (eag.) (1992) ‘Aindrias Ó Céileachair 1883-1954’. In: *Beathaisnéis a Trí: 1882-1982*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar: 80-81.

Breathnach, Diarmuid agus Ní Mhurchú, Máire. (eag.) (1997) ‘Earnán de Blaghd 1889-1975’. In: *Beathaisnéis a Ceachair: 1882-1982*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar: 40-44.

Briody, Mícheál. (2007) *The Irish Folklore Commission 1935-1970: History, Ideology, Methodology*. Helsinki: Studia Fennica, Helsinki.

- Brown, Terence. (2004) *Ireland: A Social and Cultural History 1922-2002*. An tríú cló. London: Harper Perennial.
- Brown, Terence. (2015) *The Irish Times: 150 Years of Influence*. London: Bloomsbury.
- Bury, J.B. (1954a) *Stair na Gréige: Cuid a hAon: Ón Tosach go Claoi na bPeirseach*. An Monsignor Ró-Oirmhidneach Pádraig de Brún a d'aistrigh. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Bury, J.B. (1954b) *Stair na Gréige: Cuid a Dó: Fás, Bláthú agus Meath Impireacht na nAraenach*. An Monsignor Ró-Oirmhidneach Pádraig de Brún a d'aistrigh. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Casasanto, Daniel. (2016) 'Linguistic relativity'. In: Reimer, Nick (eag.) *The Routledge Handbook of Semantics*. London, New York: Routledge: 158-74.
- Coimisiún na Gaeltachta. (1926) *Coimisiún na Gaeltachta: Report*. The Stationery Office: Dublin.
- Coolahan, John. (1981) *Irish Education: Its History and Structure*. Dublin: Institute of Public Administration.
- Cronin, Michael. (1996) *Translating Ireland: Translation, Languages, Cultures*. Cork: Cork University Press.
- Cronin, Mike. (2000) 'Golden Dreams, Harsh Realities: Economics and Informal Empire in the Irish Free State'. In: Cronin, Mike agus Regan, John M. (eag.) *Ireland: The Politics of Independence, 1922-49*. Basingstoke: Macmillan: 32-66.
- Cúndún, Pádraig Phiarais. (1932) *Pádraig Phiarais Cúndún 1777-1856*. Ristead Ó Foghludha a chuir in eagar. Baile Átha Cliath: Oifig Díolta Foillseacháin Rialtais.
- D'Arcy, Fergus. (1991) *Horses, Lords and Racing Men: The Kildare Turf Club 1790-1990*. Curragh: Turf Club.
- Dáil Éireann. (1923) *Dáil Éireann Debates*. Imleabhar 2, uimhir 35, 1 Márta 1923.
- Daly, Mary E. (1992) *Industrial Development and Irish National Identity, 1922-1939*. Dublin: Gill & Macmillan.
- de Bhaldraithe, Tomás. (1982) 'Brí agus Bunús an Fhocail Gúm'. In: *Éigse XIX/1*: 167-68.

- de Blácam, Aodh. (1935) ‘What Shall the Children Read?’. In: *The Irish Monthly* (October 1935): 680-88.
- de Brún, Fionntán. (2002) *Seosamh Mac Grianna: An Mhéin Rúin*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar.
- de Brún, Pádraig. (1930a) ‘Ars Scribendi’. In: *Humanitas* (1) 1: 2-5.
- de Brún, Pádraig. (1930b) “An Sean-Rud Séidte”: Freagra ar Dhomhnall Ó Corcora’. In: *Humanitas* (1) 3: 3-7.
- Delisle, Jean agus Woodsworth, Judith. (1995) *Translators through History*. Amsterdam: John Benjamins.
- Dickens, Charles. (1938) *David Copperfield*. Seán Ó Ruadháin a d’aistrigh. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Diolún, Eilís. (1948) *An Choill Bheó*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Diolún, Eilís. (1953) *Oscar agus an Cóiste Sé nEasóg*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Diolún, Eilís. (1955) *Ceol na Coille*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Dunbar, Robert. (2001) ‘Ireland and its Children’s Literature’. In: Meek, Margaret (eag.) *Children’s Literature and National Identity*. England, USA: Trentham Books Limited: 79-88.
- Even-Zohar, Itamar. (1978) ‘Papers on Historical Poetics’. In: Hrushovski, Benjamin agus Even-Zohar, Itamar. (eag.) *Papers on Poetics and Semiotics* 8. Tel Aviv: University Publishing Projects.
- Even-Zohar, Itamar. (1990) *Polysystem Studies [= Poetics Today* 11 (1)].
- Fanning, Ronan. (1978) *The Irish Department of Finance 1922-1958*. Dublin: I.P.A.
- Fawcett, Antoinette, agus Guadarrama Garcia, Karla L. (2010) ‘Introduction’. In: Fawcett, Antoinette, Guadarrama Garcia, Karla L. agus Hyde Parker, Rebecca (eag.) *Translation: Theory and Practice in Dialogue*. London, New York: Continuum.
- Fitzpatrick Dean, Joan. (2014) *All Dressed Up: Modern Irish Historical Pageantry*. Syracuse, NY: Syracuse University Press.

- Garvin, Tom. (1987) *Nationalist Revolutionaries in Ireland 1858-1928*. Oxford: Clarendon Press.
- Garvin, Tom. (1996) *1922: The Birth of Irish Democracy*. Dublin: Gill & Macmillan.
- Gordon Bowe, Nicola. (1989) *Harry Clark, The Life & Work*. Dublin: The History Press.
- Gordon Bowe, Nicola agus Cumming, Elizabeth. (1998) *The Arts and Crafts Movement in Dublin and Edinburgh, 1885-1925*. Dublin: Irish Academic Press.
- Greene, David. (1972) 'The Founding of the Gaelic League'. In: Ó Tuama, Seán (eag.) *The Gaelic League Idea*. Cork, Dublin: Mercier Press: 9-19.
- Heller, Steven agus Chwast, Seymour. (1995) *Jackets Required: An illustrated History of American Book Jacket Design, 1920-1950*. San Francisco: Chronicle Books.
- Hughes, Brian. (eag.) (2016) *Eoin MacNeill: Memoir of a Revolutionary Scholar*. Dublin: Irish Manuscripts Commission.
- Iaróm. ([395], 2010) *Jerome's Letter to Pammachius: 'On the Best Method of Translating'*. W.H. Fremantle a d'aistrigh. Ar fáil ag: <http://www.bible-researcher.com/jerome.pammachius.html> [ar an 27 Meán Fómhair 2016 a léadh].
- Kelly, Adrian. (2002) *Compulsory Irish: Language and Education in Ireland, 1870s-1970s*. Dublin, Portland: The Irish Academic Press.
- Kennedy, Kieran A., Giblin, Thomas agus McHugh, Deirdre. (1988) *The Economic Development of Ireland in the Twentieth Century*. London, New York: Routledge.
- Kennedy, Michael J. agus McMahon, Deirdre. (2009) *Reconstructing Ireland's Past: A History of the Irish Manuscripts Commission*. Dublin: I.M.S.
- Kennedy, S.B. (1991) *Irish Art and Modernism 1880-1950*. Belfast: Queen's University of Belfast Institute of Irish Studies.
- Keogh, Dermot. (1986) *The Vatican, the Bishops and Irish Politics, 1919-1939*. Cambridge: Cambridge University Press.
- King, Marion. (1939) *Clann Choinín: Eachtraí Mhuinntir Choinín IV*. Sorcha Ní Ghuairim a d'aistrigh. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Knirck, Jason. (2014) *Afterimage of the Revolution: Cumann na nGaedheal and Irish Politics 1922-1932*. Madison: University of Wisconsin Press.

- Kreilkamp, Vera. (eag.) (2016) *The Arts and Crafts Movement: Making it Irish*. Chicago: McMullen Museum of Art, Boston College.
- Kruger, Haidee. (2012) *Postcolonial Polysystems: The production and reception of translated children's literature in South Africa*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Lambert, José. (1995) 'Translation, Systems and Research: The Contribution of Polysystem Studies to Translation Studies'. In: *TTR: traduction, terminologie, rédaction* 8 (1): 105-52. Ar fáil ag: <http://id.erudit.org/iderudit/037199ar> [ar 19 Deireadh Fómhair 2016 a léadh].
- Lee, J.J. (1989) *Ireland 1912-1985: Politics and Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lefevere, André. (1992) *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. London: Routledge.
- Luther, Martin. (1973). 'Sendbrief vom Dolmetschen'. In: Störig, Hans-Joachim (eag.) *Das Problem des Übersetens*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Mac Aonghusa, Proinsias. (1993) *Ar Son na Gaeilge: Conradh na Gaeilge 1893-1993*. Baile Átha Cliath: Conradh na Gaeilge.
- Mac Carthaigh, Lir. (2013) *Vintage Values: Classic Pamphlet Cover Design from 20th Century Ireland*. Dublin: Veritas Publications.
- Mac Con Mídhe, Torlach. (2015) *Aistí Eorpacha*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- Mac Congáil, Nollaig. (eag.) (1977) *Ailt: Saothar Sheosaimh Mhic Grianna, Cuid a Dó*. Coiste Foilsitheoireachta Comhaltas Uladh.
- Mac Congáil, Nollaig. (1987) *Filí agus Felons*. Cathair na Mart: Foilseacháin Náisiúnta Teoranta.
- Mac Congáil, Nollaig. (1988). 'Máire agus a Chuid Iriseoireachta'. In: *Irisleabhar Mhá Nuad* (1988): 67-80.
- Mac Congáil, Nollaig. (1990) *Máire: Clár Saothair*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- Mac Congáil, Nollaig. (eag.) (1994) *Rí-Éigeas na nGael: Léachtaí Cuimhneacháin ar Sheosamh Mac Grianna*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- Mac Conghail, Muiris. (2009) *Aghaidheanna Fidil agus Púicíní: Scoirse Mac Tomáis in Éirinn 1923-1934*. Baile Átha Cliath: Sáirséal Ó Marcaigh: 185-93.

- Mac Giolla Choille, Breandán. (1960) 'Cúrsaí Foilsitheoireachta'. In: *Comhar* 19 (4): 14-19.
- Mac Giolla Chumhaill, Anraí. (1983) *Lorcán Ó Muireadhaigh: Sagart agus Scoláire*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar.
- Mac Giollarnáth, Seán. (1931) *Fí-Fá-Fum*. Baile Átha Cliath: Oifig Díolta Foillseacháin Rialtais.
- Mac Murchaidh, Ciarán. (2012) 'The Catholic Church, the Irish mission and the Irish language in the eighteenth century'. In: Kelly, James agus Mac Murchaidh, Ciarán (eag.) *Irish and English: Essays on the Irish linguistic and cultural frontier, 1600-1900*. Dublin: Four Courts Press: 162-88.
- Mac Niocláis, Máirtín. (1991) *Seán Ó Ruadháin: Saol agus Saothar*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar.
- Mac Peaircín, Liam. (2012) *An Sguab 1922-1926*. Coiscéim: Baile Átha Cliath.
- Mag Eacháin, Conchúir. (2014) *Téarmaíocht Ghaeilge na hAthbheochana*. Baile Átha Cliath: Cois Life.
- Mag Shamhráin, Antain. (1999) *Foilseacháin an Ghúim*. Baile Átha Cliath: An Gúm.
- Maguire, Martin. (2008) *The Civil Service and the Revolution in Ireland, 1912-1938*. Manchester: Manchester University Press.
- Martin, F.X. agus Byrne, F.J. (eag.) (1973) *The Scholar Revolutionary: Eoin Mac Néill, 1867-1945, and the Making of the New Ireland*. Cork: Irish University Press.
- Matthiessen, F.O. (1931) *Translation, an Elizabethan Art*. Cambridge: Harvard University Press.
- McGuire, James agus Quinn, James. (eag.) (2009a) 'Blythe, Ernest (de Blaghd, Earnán)'. In: *Dictionary of Irish Biography*. Imleabhar 1. Cambridge: Royal Irish Academy/Cambridge University Press: 616-624.
- McGuire, James agus Quinn, James. (eag.) (2009b) 'Ó Broin, León'. In: *Dictionary of Irish Biography*. Imleabhar 7. Cambridge: Royal Irish Academy/Cambridge University Press: 100-2.
- McGuire, James agus Quinn, James. (eag.) (2009c) 'Lynch, Fionán (Finian)'. In: *Dictionary of Irish Biography*. Imleabhar 5. Cambridge: Royal Irish Academy/Cambridge University Press: 623-24.

- McGuire, James agus Quinn, James. (eag.) (2009d) 'Brennan, Joseph'. In: *Dictionary of Irish Biography*. Imleabhar 1. Cambridge: Royal Irish Academy/Cambridge University Press: 806-8.
- Meehan, Ciara. (2010) *The Cosgrave Party: A History of Cumann na nGaedheal, 1923-33*. Dublin: Royal Irish Academy.
- Meenan, James. (1970) *The Irish Economy since 1922*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Meenan, James. (1980) *George O'Brien: A Biographical Memoir*. Dublin: Gill & Macmillan.
- Mhic Mhathúna, Máire agus Mac an Iomaire, Mairéad. (2013) 'Litríocht na nÓg sna Naíonraí: Na Luathbhlianta'. In: Nic Lochlainn, Caoimhe agus Nic Congáil, Ríona (eag.) *Laethanta Gréine & Oícheanta Sí: Aistí ar Litríocht agus ar Chultúr na nÓg*. Baile Átha Cliath: LeabhairCOMHAR: 173-96.
- Morin, Izak. (2014) 'Polysystem Theory and Translation: a practical case in a multilingual context of Indonesia'. *Translation Journal* (October 2014). Ar fáil ag: <http://translationjournal.net/October-2014/polysystem-theory-and-translation-a-practical-case-in-a-multilingual-context-of-indonesia.html> [ar 12 Deireadh Fómhair 2016 a léadh].
- Munday, Jeremy. (2016) *Introducing Translation Studies*. An ceathrú heagrán. London, New York: Routledge.
- Murray, Patrick. (2000) *Oracles of God: the Roman Catholic Church and Irish Politics, 1922-37*. Dublin: UCD Press.
- Ní Bhaoill, Róise. (2010) *Ulster Gaelic Voices: Bailiúchán Doegen 1931*. Béal Feirste: Iontaobhas Ultach.
- Ní Chormac, Máirín. (1967) *Cí-Cí agus Scéalta Eile*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ní Ghallchobhair, Fidelma. (2014) *Ár dTearmaí Féin*. Baile Átha Cliath: Cois Life.
- Ní Mhaonaigh, Tracey. (2002) 'David Copperfield mar shaothar Gaeilge: Staidéar ar ghnéithe d'aistriúchán Sheáin Uí Ruadháin'. Tráchtas M.Litt, Ollscoil na hÉireann, Maigh Nuad (neamhfhoilsithe). Ar fáil ag: http://eprints.maynoothuniversity.ie/5197/1/Tracey_Ni_Mhaonaigh_20140711093954.pdf [ar an 21 Deireadh Fómhair 2014 a léadh].

- Ní Mhuirthile, Ainéad. (2013) 'An Gúm agus Ceist an Litrithe'. In: Ó Coileáin, Seán, Ó Murchú, Liam P. agus Riggs, Pádraigín. (eag.) *Séimhfhear Suairc: Aistí in Ómós do Bhreandán Ó Conchúir*. An Daingean: An Sagart: 280-95.
- Ní Mhurchú, Máire agus Breathnach, Diarmuid. (eag.) (2003) 'León Ó Broin 1902-1990'. In: *Beathaisnéis 8: 1983-2002*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar: 95-98.
- Nic Eoin, Máirín. (1982) *An Litríocht Réigiúnach*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar.
- Nida, Eugene A. (1964) *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Nida, Eugene A. (2001) *Contexts in Translating*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Ó Broin, Brian. (2012) 'Réamhrá'. In: Ó Broin, Brian (eag.) *Thógamar le Gaeilge Iad*. Baile Átha Cliath: Coiscéim: 1-23.
- Ó Broin, León. (1982) *No Man's Man*. Dublin: I.P.A.
- Ó Broin, León. (1986) *...Just Like Yesterday: An Autobiography*. Dublin: Gill & Macmillan.
- Ó Buachalla, Séamas. (1988) *Education Policy in Twentieth Century Ireland*. Dublin: Wolfhound Press.
- Ó Cadhain, Máirtín. (1969) *Páipéir Bhána agus Páipéir Bhreaca*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar.
- Ó Cearúil, Micheál. (1999) *Bunreacht na hÉireann: A Study of the Irish Text*. Baile Átha Cliath: Coiste Uile-Pháirtí an Oireachtais ar an mBunreacht.
- Ó Céileachair, Séamus. (1956) *Nuafhilí*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Céileachair, Séamus. (1968) *Nuafhilí 2*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Céileachair, Séamus. (1979) *Nuafhilí 3*. Baile Átha Cliath: An Gúm.
- Ó Cinnéide, Seán. (1980) *Ceimic Bhunúsach*. Baile Átha Cliath: An Gúm.
- Ó Ciosáin, Éamon. (1993) *An t-Éireannach 1934-1937*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar.
- Ó Cléirigh, Tomás. (1985) *Aodh Mac Aingil agus an Scoil Nua-Ghaeilge i Lobháin*. Baile Átha Cliath: An Gúm.
- Ó Conchubhair, Brian. (2009) *Fin de Siècle na Gaeilge: Darwin, an Athbheochan agus Smaointeoireacht na hEorpa*. Indreabhán: An Clóchomhar/Cló Iar-Chonnachta.

- Ó Conchubhair, Brian. (2011) 'An Gúm, the Free State and the Politics of the Irish Language'. In: King, Linda agus Sisson, Elaine (eag.) *Ireland, Design and Visual Culture: Negotiating Modernity 1922-1992*. Cork: Cork University Press: 93-116.
- Ó Criomhthain, Tomás. (1928) *Allagar na hInise: Blogha as Cinnlae do Scríobh Tomás Ó Criomhthain*. An Seabhad a chuir in eagar. Baile Átha Cliath: Muinntir C.S. Ó Fallamhain i gcomhair le hOifig an tSoláthair.
- Ó Cróinín, Donncha. (eag.) (1980) *Seanachas Amhlaoibh Í Luínse*. Seán Ó Cróinín a thóg síos. Baile Átha Cliath: Comhairle Bhéaloideas Éireann.
- Ó Cuirín, Seán. (1935) *Psaltair na Rinne: Grinnsheanchus Iolscoile na Mumhan i Rinn Ó gCuanach*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Cuív, Brian. (1966) 'Education and Language'. In: Williams, Desmond (eag.) *The Irish Struggle*. London: Routledge & Kegan Paul: 153-66.
- Ó Cuív, Brian. (1997) 'Metrical Features in de Brún's Coiméide Dhiaga Dante'. In: Mac Mathúna, Séamus agus Ó Corráin, Ailbhe (eag.) *Miscellanea Wagner: Miscellanea Celtica in memoriam Heinrich Wagner*. Uppsala: Studia Celtica Upsaliensia: 139-47.
- Ó Diolúin, Cathal. (2007/2008) 'Lorcán Ó Muireadhaigh agus Comhaltas Uladh'. In: *Seanchas Ardmhaca* 21 (2); 22 (1): 319-40.
- Ó Dúshláine, Tadhg. (1989) 'Scéal Úirscéil: Fánáí, Seán Óg Caomhánaigh, 1927'. In: *Léachtaí Cholm Cille XIX: Litríocht na Gaeltachta*: 93-128.
- Ó Fiannachta, Pádraig. (eag.) (1993) *Maigh Nuad agus an Ghacilge*. Maigh Nuad: An Sagart.
- Ó Floinn, Criostóir. (1955) *Caisleán na nÉan*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Floinn, Criostóir. (1959) *Ticiti*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Floinn, Criostóir. (1961) *An Pálás Marmair*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Floinn, Criostóir. (1963) *Ticiti i dTír Ghúba*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Floinn, Criostóir. (1967) *Ticiti agus an Fáinne Draíochta*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Gráda, Cormac. (1997) *A Rocky Road: The Irish Economy Since the 1920s*. Manchester: Manchester University Press.
- Ó Háinle, Cathal. (1989) 'An Druma Mór'. In: *Léachtaí Cholm Cille XIX: Litríocht na Gaeltachta*: 129-67.

- Ó hAnluain, Eoghan. (1986) 'Nuafhilíocht na Gaeilge 1966-1986: Úire agus Buaine'. In: *Léachtaí Cholm Cille XVII: An Nuafhilíocht*: 7-23.
- Ó hUallacháin, Seán Breandán. (2010) *Pobal an Stáit agus an Ghaeilge 1920-1939*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- Ó Laighléis, Ré. (1997) 'Extraordinary Exigencies: Current Irish Language Literature for the Young Reader'. In: *The Lion and the Unicorn* (Márta 1997): 426-36.
- Ó Luasaigh, Donnchadh. (1982) *Adhmadóireacht Bhunúsach*. Baile Átha Cliath: An Gúm.
- Ó Máille, Tomás. (eag.) (1934) *Micheál Mhac Suibhne agus Filidh an tSléibhe*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Maonaigh, Cainneach. (1965) *Seanmóna Chúige Uladh*. Baile Átha Cliath: Institiúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath.
- Ó Muirí, Pól. (1999) *A Flight from Shadow: The Life and Work of Scosamh Mac Grianna*. Béal Feirste: Lagan Press.
- Ó Muirthe, Tomás. (1942) *Cainnt an tSean-Shaoghail*. Arland Ussher a chuir in eagar. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Murchú, Máirtín. (2002) *Cás na Gaeilge 1952-2002: Ag Dul ó Chion? An Aimsir Óg (Paimfléad 1)*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- Ó Riain, Flann. (1964) *Dáithí Lacha*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Riain, Flann. (1966) *Dáithí Lacha '67*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Rinn, Liam. (1956) *Peann agus Pár*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Sándair, Cathal. (1943) *Na Mairbh a d'Fhill*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Siadhail, Pádraig. (1993) *Stair Dhrámaíocht na Gaeilge 1900-1970*. Indreabhán: Cló Iar-Chonnachta.
- Ó Síocháin, Etaín. (eag.) (1995) *Maigh Nuad: Saothrú na Gaeilge 1795-1995*. Maigh Nuad: An Sagart.
- Ó Súilleabháin, Donncha. (1984) *Scéal an Oireachtais 1897-1924*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar.
- Ó Tuathaigh, Gearóid. (eag.) (2015) *The GAA & Revolution in Ireland 1913-1923*. Cork: Collins Press.
- O'Connor, Eimear. (2012) *Seán O'Sullivan RHA: 1906-1964*. Ar fáil ag: <https://www.adams.ie/cat-pdf/6022.pdf> [ar an 5 Bealtaine 2019 a léadh].

- O'Grady, Standish. ([1935] 1997) *Eadar Muir is Tír*. Niall Johnny Shéamaisín Ó Domhnaill a d'aistrigh. Baile Átha Cliath: An Gúm.
- O'Kavanagh, James H. (1985) 'Shakespeare in Ideology'. In: Drakakis, John (eag.) *Alternative Shakespeares*. London: Methuen: 144-165.
- O'Leary, Philip. (1994) *The Prose Literature of the Gaelic Revival 1881-1921: Ideology and Innovation*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- O'Leary, Philip. (2004) *Gaelic Prose in the Irish Free State 1922-1939*. Dublin: UCD Press.
- Pérez Vallejo, Juan Daniel. (2005) 'Translation Theory'. Ar fáil ag: <http://www.translationdirectory.com/article414.htm> [ar an 7 Deireadh Fómhair 2016 a léadh].
- Pine, Richard. (2002) *2RN and the Origins of Irish Radio*. Dublin: Four Courts Press.
- Platón. (1929) *Breith Báis ar Eagnuidhe: Trí Cómhraidhte (Apologia, Critón, Phaedón) d'ár Cheap Platón*. Seoirse Mac Laghmhainn [Seoirse Mac Tomáis] a d'aistrigh. Baile Átha Cliath: Muinntir C.S. Ó Fallamhain.
- Powers, Alan. (2011) *Front Cover: Great Book Jacket and Cover Design*. London: Mitchell Beazley.
- Prút, Liam. (2005) *Athbheochan an Léinn nó Dúchas na Gaeilge? Iomarbhá idir Pádraig de Brún agus Domhnall Ó Corcora, Humanitas 1930-31*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- Regan, John M. (1999) *The Irish Counter-Revolution 1921-1936*. Dublin: Gill & Macmillan.
- Rieu, E.V. (1946) 'Preface'. In: *Homer. The Odyssey*. E.V. Rieu a d'aistrigh. Harmondsworth: Penguin.
- Robinson, Douglas. (2014) *Western Translation Theory from Herodotus to Nietzsche*. An dara heagrán. London, New York: Routledge.
- Rosenstock, Gabriel. (1990) 'Books in Irish: The Great Lost Treasure'. In: Reece, Lesley agus Rosenstock, Gabriel. (eag.) *Irish Guide to Children's Books Decade 1980-1990*. Dublin: Irish Children's Book Foundation Ltd / Fondúireacht Leabhar Páistí na hÉireann: 121-22.
- Sammon, Patrick J. (1997) *In the Land Commission: A Memoir 1933-1978*. Dublin: Ashfield Press.
- Shavit, Zohar. (1981) 'Translation of Children's Literature as a Function of Its Position in the Literary Polysystem'. In: *Poetics Today* 2 (4): 171-79.

Sienkiewicz, Henryk. (1936) *Quo Vadis?* Aindrias Ó Céileachair a d'aistrigh. Baile Átha Cliath: Oifig Díolta Foillseacháin Rialtais.

Smith, Tracey K. (2018) 'Staying Human: Poetry in the Age of Technology'. In: *The Washington Post*, 29 Bealtaine 2018.

Snoddy, Theo. (1996) *Dictionary of Irish Artists, 20th Century*. Dublin: Wolfhound Press.

Stafford, Seán. (2002) 'Taibhdhearc na Gaillimhe'. In: *Journal of the Galway Archaeological and Historical Society* 54: 183-214.

The Irish Independent. (1932) 'An Nua agus an Sean'. In: *The Irish Independent*, 4 Deireadh Fómhair 1932: 4.

Tyndale, William. (1531) *The Practice of Prelates*. Ar fáil ag: www.tyndale.org/works.htm [ar an 20 Meán Fómhair 2016 a léadh].

Ua Laoghaire, Peadar. (1922) *Papers on Irish Idiom*. Dublin: Browne and Nolan.

Ua Laoghaire, Peadar. (1929) 'Some Hints as to how English Literary Matter should be translated into Irish'. In: O'Rahilly, Thomas F. (eag.) *Papers on Irish idiom, together with a translation into Irish of part of the first book of Euclid, by the late Canon Peter O'Leary*. An dara heagrán, méadaithe. Dublin, Belfast, Cork, Waterford, London: Browne and Nolan.

Ua Maoileoin, Pádraig. (1989) 'Allagar an Chriomhthanaigh'. In: Ó Muircheartaigh, Aogán (eag.) *Oidhreacht an Bhlascaoid*. Baile Átha Cliath: Coiscéim: 208-21.

Uí Chollatáin, Regina. (2004) *An Claidheamh Soluis agus Fáinne an Lae 1899-1932*. Baile Átha Cliath: Cois Life.

Uí Laighléis, Gearóidín. (2003) *Seán Mac Maoláin agus Ceart na Gacilge*. Baile Átha Cliath: Cois Life.

Uí Laighléis, Gearóidín. (2004) 'An Gúm: Scéal agus Scéalaíocht'. In: Ó Conaire, Breandán. (eag.) *Aistí ag Iompar Scéil: in Ómós do Shéamus P. Ó Mórdha*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar: 185-206.

Uí Laighléis, Gearóidín. (2007) 'An Gúm: the Early Years'. In: Mac Mathúna, Séamus, Ó Corráin, Ailbhe agus Fomin, Maxim. (eag.) *Celtic Literatures in the Twentieth Century*. Moscow: Languages of Slavonic Culture: 199-216.

Uí Laighléis, Gearóidín. (2017) *Gallán an Ghúim*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.